

Journalistiken hängde inte med när makten drog till Bryssel

Lars Truedson*

Svensk demokrati förändrades i grunden när en stor bit av lagstiftningen drog till Bryssel för 25 år sedan. I dag beslutas knappt hälften – det finns lite olika sätt att mäta – av de svenska lagarna i EU-systemet. I denna bok kan Mediestudier svart på vitt visa att journalistiken inte hängt med. Och på vissa sätt kan vi se att bevakningen till och med minskat under de 25 åren.

Det är – för den som har åldern inne – lätt att dra sig till minnes den intensiva rapporteringen om EU under kampanjen inför folkomröstningen 1994 och en tid efter det svenska inträdet på nyårsdagen 1995. EU-frågan var kontroversiell, en spricka gick rakt genom flera av riksdagspartierna. Men med tiden försvann ja- eller nej-dimensionen sakta i bakgrunden och det svenska EU-medlemskapet blev ett accepterat faktum. När debattens känslostormar kallnade, blev också medieintresset av allt att döma svagare. Trots att betydelsen av unionen för oss svenskar har ökat.

---

* Lars Truedson är journalist och föreståndare för Institutet för Mediestudier.

När man i dag försöker mäta hur stor del av lagstiftningen som gäller i Sverige som bygger på beslut av EU (och alltså inte kan påverkas av riksdagsbeslut) landar uppskattningarna lite olika, men ofta i nivån fyrtio till femtio procent. När Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) mäter hur stor andel av de beslut som i dag fattas i svenska kommuner som påverkas av EU-lagstiftning anges det till omkring hälften.¹ Den numera nedlagda tidningen Riksdag och Departement analyserade hur mycket EU påverkar svenska politik, genom att räkna andelen av svenska regeringens lagförslag som är en direkt följd av redan fattade EU-beslut. År 2005 var det 28 procent av regeringspropositionerna, år 2012 43 procent.² *Dagens Nyheter* räknade 2019 andelen svenska lagar som är en direkt följd av redan fattade EU-beslut. DN kom fram till att de senaste fem åren har i genomsnitt 37 procent av svenska lagar ursprung i EU-beslut.³ Vi kan alltså konstatera att jämfört med åren efter det svenska EU-inträdet har unionens betydelse för Sverige ökat i takt med att unionens uppgifter fördjupats på medlemsstaternas bekostnad.

När Mediestudier i denna skrift samlat in fakta och synpunkter på journalistiken om EU i Sverige är det inget som tyder på att satsningen på journalistisk bevakning eller granskning av EU har hängt med i denna gradvisa överflyttning av makt. Den tydligaste hårda siffran på detta är att antalet svenska korrespondenter

---

¹ <https://skr.se/download/18.a827c16146db10f89a70fa9/1578383122889/EU%20i%20lokalpolitiken.pdf>

² "EU:s makt växer", Riksdag och departement, nummer 25, 2013.

³ "Fakta i frågan: Hur stor makt har EU i Sverige?", *Dagens Nyheter*, 2 maj 2019.

på plats i Bryssel gått i motsatt riktning. Närmare två av tre korrespondenter är borta. Vid folkomröstningen 1994 fanns 26 journalister ackrediterade hos kommissionen i Bryssel. 2019 var det 10 stycken. Det visar **Sigrid Melchior** i sitt kapitel. Hon konstaterar också att det är färre svenska journalister som bevakar EU än journalister från våra nordiska grannländer, sett till folkmängd. Brysselnärvaron kan också jämföras med svenska mediers närvaro i USA. I oktober 2019 var det 15 korrespondenter och 19 frilansjournalister som rapporterar för svenska medier från USA, utöver fotografer och kameramän.

EU-forskaren **Maria Strömvik** har tagit sig an uppgiften att försöka mäta hur intensivt svenska medier bevakar EU:s lagstiftningsprocesser – och då särskilt i det tidiga skedet, när uppmärksamhet ger medborgarna som störst chans att påverka besluten. Hon har utvecklat en metod baserad på regeringens egen löpande rapportering till riksdagen om vilka nya och viktigare frågor som kommit upp på agendan inom EU. Hur många av dem blir omskrivna i svenska medier? Och hur ser det ut för motsvarande svenska initiativ?

Det visar sig att de största svenska dagstidningarna under mätperioden (augusti 2016 till juni 2019) bara rapporterar om en fjärdedel av de händelser som regeringen bedömer vara så viktiga att riksdagen behöver få information om dem. Då är alltså nivån satt så blygsamt att det räcker med att en enda av de sju största tidningarna (*Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Aftonbladet*, *Expressen*, *Dagens Industri*, *Göteborgs-Posten* och *Sydsvenskan*) har rapporterat.

Skillnaden mellan olika medier är stor. Mest rapporterar föga överraskande specialiserade *Europaportalen*. Även *Svenska Dagbladet* ligger högt, med 19 procent av ämnena rapporterade. Överraskande nog ligger *Dagens Nyheter* i andra änden av skalan bland de större medierna, med artiklar om bara sex procent av nyhetsämnena.

Maria Strömvik gör också en jämförelse med hur ofta samma stora dagstidningar rapporterar om motsvarande händelser i den svenska lagstiftningsprocessen, det vill säga kommittédirektiv och propositioner. Här rapporterar de sju tidningarna femtio procent oftare. *Dagens industri* avviker genom att vara det enda mediet som rapporterar mer frekvent om EU-händelserna än om de svenska händelserna. *Dagens Nyheter* har stor spännvidd – det är två och en halv gång större chans att tidningen rapporterar om ett svenskt än ett EU-baserat initiativ. Maria Strömvik konstaterar också att svenska medier skriver mer sällan om svenska propositioner om de bygger på EU-lagstiftning. Det kan vara logiskt om man redan beskrivit EU-processerna, men som vi sett är det inte ofta så är fallet.

Vi har också gjort en pilotstudie av hur ofta den tyngsta granskande journalistiken tar sig an EU genom att helt enkelt gå igenom beskrivningarna av vad alla program av *SVT:s Uppdrag Granskning* och *Sveriges Radios Kaliber* har handlat om sedan de startades. Utfallet av undersökningen, som gjorts av journalisten **Anton Karlsson**, är mycket tydligt. UG har gjort 16 program som granskar EU-systemet och EU-regler. Det är drygt två procent av de sända programmen.

Kaliber har bara gjort sex sådana granskningar. Det motsvarar 1,5 procent av alla program.

Vad ligger bakom dessa resultat? I Anton Karlssons kapitel argumenterar Uppdrag Granskning tidigare ansvarige utgivare Ulf Johansson för att EU:s struktur har något med saken att göra. För att *Uppdrag granskning* ska kunna göra ett avsnitt krävs en konkret hypotes och ett tydligt grepp. Tittarna måste förstå vad det handlar om och varför det är viktigt. Det kan enligt honom vara svårt i EU.

– Det finns en bild av att EU är krångligt och svårt, och det kan jag hålla med om. Det är en kolossal och näst intill ogenomtränglig organisation, och dessutom är vissa instanser inte alls lika öppna eller tillåter den insyn som vi är vana vid hos svenska myndigheter. EU-kommissionen och mycket annat i Bryssel är mer slutet och har starkare sekretess. Det är ett problem för oss som granskar, säger han.

Annika R Eriksson, som är redaktör för Kaliber, har en liknande syn på att granska EU.

– Det blir en längre process och man kommer längre ifrån medborgarna, när något granskas i Sverige är det ofta lättare att hitta en ansvarig myndighet eller politiker, ofta blir det också bättre journalistik då och mer relaterbart. EU är tungt och svårt att förstå, men samtidigt väldigt viktigt. Där kan vi bli bättre, säger hon.

Annika Ström Melin, som bevakat EU för flera ledande svenska medier, bland annat *Svenska Dagbladet*, *Sveriges Radio* och *Dagens Nyheter*, skriver i en personlig betraktelse om ”Sveriges journalistiska utanförskap” inför EU. Hon går igenom olika skeden av EU-journalistikens utveckling, särskilt sedan

Sverige kom med. En särskild svårighet för EU-bevakningen konstaterar hon är EU-systemets karaktär av förhandlingsmaskin som söker kompromisser och konsensus – den rimmar dåligt med journalistikens förkärlek för konflikt. Hon konstaterar att den svenska EU-journalistiken fortfarande efter 25 år präglas av en viss distans, som om vi inte riktigt är en del av unionen. ”Den svenska EU-bevakningen präglas därför av den utomstående betraktarens svalt intresserade, ofta kritiska men inte riktigt berörda blick”, avslutar hon sitt kapitel.

Journalisten och filosofie kandidaten i EU-kunskap, **Anna Skoog**, har intervjuat några av landets mest erfarna EU-journalister i ett kapitel och från dessa expertreportrar hörs liknande tongångar som från grävredaktionerna. Sigrid Melchior, Brysselbaserad frilansjournalist och författare, konstaterar exempelvis i det kapitlet att *”varje gång man ska läsa en artikel om ett EU-beslut så blir det väldigt mycket som en SO-bok, journalistiken måste förklara en massa grejer för att det inte är underförstått.”* Hon konstaterar också att det inte tycks finnas samma behov av att förklara en massa om hur systemet fungerar när det rapporteras om USA.

De intervjuade anger medieekonomi som ett viktig skäl till att antalet reportrar som sysslar med EU har minskat. Särskilt dagspressen har som bekant haft pressad ekonomi de senaste decennierna. Det kan noteras att den största minskningen av antalet korrespondenter i Bryssel märks bland dagstidningarna.

Skillnaderna mellan olika medier kommenteras också av flera intervjuade. Att Sveriges Television för

närvarande bara har en korrespondent i Bryssel som ska täcka inte bara EU-frågor utan också alla typer av händelser i en rad västeuropeiska länder påverkar bevakningen negativt. Men samtidigt har reportrar i Stockholm allt mer dragits in i EU-rapporteringen, konstaterar *SVT:s Rolf Fredriksson*. Men mycket av EU-rapporteringen ses av små tittarskaror.

– Mycket finns i *SVT Forum* i *SVT2* på dagtid. Det är väldigt bra program men märks inte alltid så mycket i stora sändningarna med största publiken, säger Rolf Fredriksson.

För att EU-bevakningen ska bli av med sin stämpel som tråkig och krånglig krävs det att rapporteringen blir mer vardag, genom att EU integreras i fler bevakningsområden på hemmaredaktionerna. Det menar flera av de intervjuade EU-reportrarna. Inte minst gäller detta bevakningen av politik men även gränsöverskridande områden. Hittills har det dock inte lyckats så bra, utom möjligen vad gäller miljö- och klimatjournalistiken, som är just så tydligt gränsöverskridande.

Annika Ström Melin förespråkar dock på sätt och vis motsatt förhållningssätt: hon anser att EU behöver redaktionell särbehandling, det vill säga särskilda reporterresurser och även eget reserverat utrymme i sändningar och tidningar.

En särskild aspekt av EU-bevakningen handlar om valen till Europaparlamentet, som hålls vart femte år. Professor **Bengt Johansson** skriver i sitt kapitel om hur medier bevakat valrörelserna under de år Sverige varit EU-medlem. Det är baserat på en kvantitativ innehållsanalys av samma slag som den som gjorts sedan 1979 av de svenska riksdagsvalen och folkomröstningarna.

Han konstaterar att bevakningen av EU-valen skiljer sig från riksdagsvalen inte minst genom att bevakningen är mer jämnt spridd mellan partierna och att uppstickare av olika slag får mer uppmärksamhet. Det lönar sig normalt att sticka ut. Men det kan också straffa sig. EU-valet 2019 präglades av mycket uppmärksamhet och mycket negativ uppmärksamhet för två partier – *Sverigedemokraterna* och *Kristdemokraterna*. Den uppmärksamhet som *KD* fick var den mest negativa som uppmätts i någon EU-valrörelse. Förklaringen var i huvudsak att uppgifterna om hur **Lars Adaktusson** (kd) röstat i abortfrågor under sin period i EU-parlamentet möttes med stark kritik. Generellt över alla val syns att *Socialdemokraterna* missgynnats i bevakningen av valrörelsen jämfört med partiets storlek medan *Miljöpartiet* och *Vänsterpartiet* ofta gynnats.

En betraktelse över journalistik om EU 2020 är knappast komplett utan frågan om Brexit. **Henrik Brors** har varit med som EU-reporter ändå från Brexits början. Han berättar i ett kapitel om just detta: om hur han som korrespondent i Bryssel noterade hur en viss **Boris Johnson** från *Daily Telegraph* tog till orda under presskonferenserna och ställde frågor om osannolika saker han ansåg sig ha snappat upp. Och just där, i sensationssökande och hårdvinklad eller till och med påhittad journalistik om unionen, kan Brexit sägas ha börjat. Bilden av Bryssel blev aldrig densamma i Storbritannien. Och Boris Johnson blev premiärminister.

Förhoppningen är att denna boks undersökning av hur den svenska journalistiken om EU ser ut ska ge bränsle åt en diskussion inte bara inom yrkeskåren utan i bredare kretsar om hur väl vi bevakar EU-frågor.

Räcker den nivå journalistiken i dag håller för att medborgarna ska få en aktuell och rättvisande bild av den union där närmare hälften av vårt lands lagar stiftas?